

злочинності, від 15.11.2000 р.: Ратифікований Україною 04.02.2004 р. Офіційний вісник України. 2006. № 14. Ст. 1057.

7. Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 05.04.2011 р. про попередження й боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЈНА [. URL. <http://old.minjust.gov.ua/file/31840>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

Рощина І.О., професор кафедри
кримінального права та процесу ДВНЗ
«Київський національний
економічний університет імені Вадима
Гетьмана», кандидат юридичних наук,
доцент

Аналізуючи проблему верховенства права, перш за все слід зазначити, що принцип верховенства права був встановлений у своїй первісній формі як принцип, спрямований переважно на захист особистості від довільного здійснення державою своєї влади. Згідно з цим принципом жодне державне повноваження не може бути реалізоване без відповідного дозвільного приписа права [1].

Європейський суд з прав людини (далі — Європейський суд) неодноразово зазначав, що одним із фундаментальних принципів демократичного суспільства є принцип верховенства права, закріплений у Преамбулі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція). За цим принципом, втручання державної влади у сферу дії особистих прав має бути об'єктом ефективного контролю, що, як правило, здійснюється суддями, оскільки судовий контроль є найкращою гарантією незалежності, неупередженості та належної процедури [2, с. 215].

З урахуванням викладеного, уявляється можливим зробити висновок про те, що принцип «верховенство права» повинен служити захистом особистості від свавілля влади. Стаття 1 КК України також вказує, що він має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина тощо [3, с. 6]. Однак на практиці в Україні все виглядає навпаки.

Підтвердженням ігнорування верховенства права в Україні є дані про кількість позовів до Європейського суду, поданими громадянами України, а також про суми призначених Європейським судом для компенсації за порушення прав громадян. Характерно, що ці дані з року в рік систематично збільшуються.

Так, кількість заяв, поданих проти України, які були подані в Європейський суд з моменту набуття чинності Конвенції для України (станом на липень 2017 року) становила 87 тис. 786. Кількість заяв, поданих проти України в Європейський суд у 2017 р. — 2 558 [4].

Характерним прикладом про відсутність верховенства права в Україні являється справа «Серіков проти України». Європейський суд, розглядаючи цю справу вказав, що при затриманні були порушені права громадянина, а також національні органи влади не забезпечили проведення ефективного розслідування тверджень заявника про жорстоке поводження [5].

В статті 3 Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі — Угода про асоціацію) вказано, що верховенство права, належне врядування, боротьба з корупцією, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між Сторонами. Стаття 14 цієї Угоди вказує, що в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів.

У законодавстві України також є чіткі вказівки про принцип верховенства права для впровадження в життя вимог Угоди про асоціацію, а також інших міжнародних договорів. Так, наприклад, у ст. 8 Конституції України, у ч. 5 ст. 3 КК України та ст. 8 КПК України.

В Україні вперше визначення «верховенство права» дано Конституційним Судом України. У своєму Рішенні від 02.11.2004 р. № 15–рп /2004 він вказав, що «верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його

втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [6].

З урахуванням чинного національного законодавства, для утвердження в Україні верховенства права в умовах дії Угоди про асоціацію найбільш важливою та ефективною є судова влада [7, с. 14]. У державі, що прагне стати правовою, суд зобов'язаний бути авторитетним та справді незалежним. Люди хочуть бачити в ньому реального гаранта їх прав. Щоб виконати це завдання, необхідний комплекс заходів — політичних, правових, організаційних, матеріальних [8, с. 27]. Тому для успішного утвердження верховенства права в кримінальне провадження перш за все необхідно виявити і усунути причини корупції в судовій системі України.

Причинами корупції в судовій системі України, на нашу думку є:

- 1) призначення суддів, замість їх виборності народом;
- 2) відсутність реального інституту присяжних;
- 3) втручання в діяльність судових органів.

З метою усунення цих причин пропонується:

1). Вищу раду правосуддя України обирати тільки із науковців і представників громадськості з юридичною освітою, які повинні кваліфікувати порушення закону судьями та прокурорами.

2). Встановити виборність суддів.

3). Запровадити повноцінний інститут присяжних.

4). Зняти недоторканність з суддів.

Список використаної літератури:

1. Принцип верховенства права и права человека. URL. <http://www.zonazakona.ru/showthread.php?t=3932>

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.: Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 11 січ. 2019 р.: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2019. 264 с.

4. Заяви в ЄСПЛ: У ЄСПЛ подано понад 87 тисяч заяв проти України. URL. <https://ua.112.ua/polityka/do-yespl-podano-ponad-87-tysiach-zaiav-protu-ukrainy-miniust-430159.html>

5. Європейський суд з прав людини. Справа «Серіков проти України» (Заява N 43108/04). Рішення від 23.10.2015 р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a97

6. Рішення КСУ у справі за конституційним поданням ВСУ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 КК України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2.11.2004 р. № 15-рп/2004. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>

7. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.

8. Стефанюк В.С. Судова влада як основна юридична гарантія захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні / В.С. Стефанюк // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф.: У 2-х ч. Ч. 1 / За ред. проф. М.І. Панова. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2000. 245 с.